

**Higienos
institutas**

VISUOMENĖS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS ĮSTAIGŲ (VSPĮ) VAIDMUO PROFESINĖS SVEIKATOS PRIEŽIŪROJE (PSP): GALIMYBIŲ TYRIMAS

Projekto vadovė Vida Juškelienė, Higienos instituto Profesinės ir aplinkos sveikatos centro Profesinės sveikatos skyriaus patarėja

Atsakingi vykdytojai: Diana Dalmotienė ir Mantas Petrusevičius, Higienos instituto Profesinės ir aplinkos sveikatos centro Profesinės sveikatos skyriaus vyriausieji specialistai

Konsultantas Erikas Mačiūnas, Higienos instituto Profesinės ir aplinkos sveikatos centro Profesinės sveikatos skyriaus vadovas

Tyrimo laikotarpis 2025 m.

Tyrimo pagrindimas. Lietuvoje, kitaip nei daugelyje Europos Sąjungos šalių, nesukurta pakankama teisinė bazė efektyviai profesinės sveikatos priežiūrai užtikrinti, neišvystyta PSP infrastruktūra, neužtikrintas PSP paslaugų prieinamumas visų įmonių darbuotojams. Įmonės, kuriose dirba mažiau nei 100 arba 200 darbuotojų (pagal ekonominės veiklos pobūdį), neįpareigotos samdyti profesinės sveikatos specialistą. O didesnėse įmonėse, kur tokios paslaugos teikiamos, dažnai nepakankama PSP paslaugų kokybė, darbdaviai neskatinami rūpintis darbuotojų sveikata. Tarptautinės darbuotojų saugos ir sveikatos organizacijos ragina darbo vietas plačiau naudoti darbuotojų sveikatai stiprinti ir ligų prevencijai.

Lietuvos visuomenės sveikatos biurai (VSB) jau yra vykde ir vykdo veiklą ir projektų, kuriuose gali dalyvauti ir savivaldybės teritorijoje esančių įmonių darbo kolektyvų nariai. VSB tinklalapiuose pristatomos sveikatinimo priemonės, skirtos sveikai gyvensenai propaguoti (fiziniam aktyvumui, mitybai, psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijai), sveikatos savistabai, profilaktiniams sveikatos patikrinimams ir kt., tačiau jos nėra tikslingai nukreiptos įmonių darbuotojų sveikatai ir gerovei didinti.

Tyrimo tikslas – įvertinti VSPĮ (savivaldybių visuomenės sveikatos biurų, kitų įstaigų) nuostatas ir galimybes dalyvauti PSP ir stiprinant darbuotojų sveikata.

Uždaviniai

Ištirti VSPĮ įdirbį ir pasirengimą dalyvauti teikiant profesinės sveikatos paslaugas ir stiprinant sveikata darbo vietose.

Nustatyti VSPĮ poreikį dėl Higienos instituto Profesinės ir aplinkos sveikatos centro metodinio vadovavimo ir priemonių (metodinių priemonių, mokymo programų ir kt.), skirtų PSP paslaugų prieinamumui didinti ir sveikatos stiprinimo paslaugoms gerinti.

Metodika. Atlikti du, vienas kitą papildantys, tyrimai – kiekybinis tyrimas (apklausa) ir kokybinis tyrimas (diskusijų grupė). Per „MS Forms“ platformą tyrimo dalyviai pasidalijo įdirbiu ir nuomone apie PSP ir sveikatos stiprinimo paslaugų teikimą įmonių darbuotojams. Kokybiniam tyrime kaip ekspertai dalyvavo 17-os VSPĮ vadovai ar jų deleguoti atstovai. Diskusijos planas parengtas ir

integruotas į specialiai šiam tyrimui parengtą vienkartinę mokymo programą (seminarą). Mokymo programos paskirtis – supažindinti klausytojus su profesinės sveikatos priežiūros plėtros koncepcija, kartu su jais numatyti VSPĮ bendradarbiavimo ir profesinės sveikatos stiprinimo būdus, aptarti metodinės pagalbos poreikį.

Tyrimo rezultatai ir jų apibendrinimas. Įvertinus VSPĮ teisinės ir finansinės prielaidas, vykdyti įmonių darbuotojų profesinės sveikatos priežiūros paslaugų ir darbuotojų sveikatos stiprinimo veiklos plėtrą. Svarbiausia sąlyga – aiškesnio profesinės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo mechanizmo ir poreikio analizės algoritmo sukūrimas. VSPĮ vadovai teigė, kad platus šiuo metu jau įgyvendinamų VSB paslaugų spektras, finansavimo ir žmogiškųjų išteklių trūkumas, galiojantys teisės aktai ir reglamentai, ribojantys VSPĮ lankstumą ir konkurencingumą, yra svarbiausios kliūtys, vykdant VSB teikiamų paslaugų plėtrą. Lietuvos teisinės bazės tobulinimas padėtų užtikrinti efektyvesnę profesinės sveikatos priežiūrą.

Nors dauguma tyrime dalyvavusių VSB vadovų mato jų aptarnaujamoje savivaldybėje veikiančių įmonių poreikį gauti profesinės sveikatos priežiūros ir sveikatos stiprinimo paslaugas, pritaria sveikatos stiprinimui darbe, pastebi jų teigiamą poveikį įmonėms ir darbuotojams, aiškiai supranta būtent profesinės sveikatos stiprinimo poreikį, bet tik pavieniai VSB galėjo pateikti tvaraus, metodiškai pagrįsto ir profesinės sveikatos požiūriu įmonėms naudingo bendradarbiavimo pavyzdžių. Vertinant VSB vykdomas sveikatos stiprinimo veiklas, į kurias kviečiami įmonių darbuotojai, pasakytina, kad nors savivaldybės darbingo amžiaus gyventojai turi galimybę rinktis paslaugas iš plataus VSB sveikatos stiprinimo paslaugų spektro, profesinės sveikatos požiūriu jos turėtų labiau atspindėti darbo aplinkos aktualijas, motyvuoti tiek darbdavius, tiek darbuotojus. Reikėtų atkreipti dėmesį ir į atrankinių prevencijos ir rehabilitacijos priemonių būtinumą, skirtingų tikslinių grupių (vadovų, PSS, darbuotojų profesinių ir socialinių grupių) poreikius, inovatyvias mokymo ir komunikacijos formas. VSB specialistų jau turima patirtis psichikos sveikatos stiprinimo srityje, patobulinus specialistų kvalifikaciją, galėtų būti reikšmingai pritaikoma įmonėse psichosocialinei rizikai vertinti ir valdyti. VSB taip pat galėtų dalyvauti kuriant ir įgyvendinant įmonių darbuotojų sveikatos ir gerovės planus, padėti diegiant pažangesnius saugos, profesinės kultūros ir darbuotojų profesinės gerovės standartus.

Siekiant vykdyti profesinės sveikatos paslaugų plėtrą, VSB reikalinga tęstinė metodinė pagalba, apimanti profesinės sveikatos temas (nauji teisės aktai, profesinės rizikos vertinimas, profesinės sveikatos stiprinimas, taip pat metodinės priemonės, įrankiai, pavyzdžių bazė), padedančios efektyviau planuoti ir įgyvendinti sveikatinimo veiklas įmonėse, kurti su jomis partnerystę. Šiuolaikiniai technologiniai sprendimai (profesinei sveikatai skirta metodinių išteklių talpykla, į kurią dedama struktūruota metodinė medžiaga, pateikiamos mokymosi galimybės, pristatomi gerosios patirties pavyzdžiai, tyrimų medžiagos, sveikatą stiprinančių darbuočių iniciatyvos) gali pasitarnauti profesinės sveikatos paslaugų plėtrai.

Daugiau informacijos gali suteikti Higienos instituto Profesinės ir aplinkos sveikatos centro Profesinės sveikatos tyrimų skyriaus vyriausiasis specialistas Mantas Petrusevičius mob. +370 690 26 894, el. p. mantas.petrusevicius@hi.lt.